

Willem Oltmans
In 1979

FOTO ANP

Querulant pur sang

In hoog tempo worden de complete *Memoires* (1925-2004) van journalist en globetrotter **Willem Oltmans** uitgegeven. Dat is in zijn testament bepaald. In deze 76 (!) delen rekent hij af met zijn vijanden, houdt hij een uitgebreide seksuele boekhouding bij en dist hij de smakelijkste anekdotes op.

door Daan Dijkstra

T

Toen Willem L. Oltmans (1925-2004) begin deze eeuw besloot dat er ter gelegenheid van zijn vijftigjarige carrière als mediafenomeen een aan zijn leven en werken gewijd vriendenboek moest komen, nam hij uiteraard hoogstpersoonlijk de samenstelling ter hand. De titel, in het Engels zoals gepast bij deze makelaar in journalistieke grensoverschrijding, luidde: 'Tell me who your friends are...'

De jubilaris zelf schreef een inleiding waarin hij benadrukte dat men zijn vrienden niet zozeer in tijden van voorspoed leert kennen als wel in die van rampspoed. En aan dat laatste had het hem, mochten we dat zijn vergeten, een loopbaan lang bepaald niet ontbroken.

Om maar één voorbeeldje te noemen dat althans deze lezer van Oltmans' oeuvre nog levendig voor de geest staat: een paar maanden voor Willem (vooral op voorspraak van zijn oude Nijenrode-vriend Henk Hofland) in 1953 bij het *Algemeen Handelsblad* begon, wanhoopte hij nog over zijn toekomst. Aan zijn studie aan Yale was een voortijdig einde gekomen en aan de baantjes die hij daarna had gehad, ontleende hij geen voldoening. Ten einde raad had hij zich aangemeld voor dienst in het Nederlandse detachement in Korea. Henk Hofland had hem daarop laten weten 'verstomd te staan': "Waarom Korea, en niet Amerika, Zuid-Afrika, Australië, of een moordaanslag op Drees? Ik vind Korea net zoets als het Vreemdelingenlegioen. Ik vind het NIKS." Op een Haagse kazerne vond men het ook maar een raar plan en als lezer ben je, Oltmans gekend hebbende, geneigd instemmend te knikken bij de analyse van Hofland en van de keuringsarts, die hem afkeurde.

De vele correspondentie-bijdragen van

Henk Hofland van vóór zijn breuk met Oltmans in 1972 zijn trouwens een hoogtepunt in 'die Mount Everest aan woorden', zoals Oltmans' immense schriftelijke nalatenschap ooit werd getypeerd door Edwin Oden. Hij is de auteur van de bij Balans verschenen verdienstelijke (zij het vooral door middel van *oral history* geconcipeerde) biografische schets *De man van 8 miljoen - Vriend en vijand over het fantastische leven van Willem Oltmans 1925-2004*.

Nee, een bestseller werd dat anno 2010 niet; daar stond de naam 'Oltmans' in de titel wel garant voor.

Willem introduceerde zelf de medewerkers aan zijn vriendenboek (al met al een nogal curieuze *cast of characters*), waarbij hij voorafgaand aan hun bijdrage de onderlinge relatie schetste. De regie over de totstandkoming moet een heel gedoe zijn geweest. Al was het maar doordat Willem steeds meer vijanden en steeds minder vrienden had, en zo iets wreekt zich bij het genre vriendenboek. Zo had een aantal oude Amerikaanse relaties zich van hem afgekeerd vanwege zijn na 9/11 almaar woestere verguizing van het Washington van de familie Bush. In een enkel geval had Willem dan toch maar een bijdrage geplaatst waarover hij op grond van vroegere correspondentie had kunnen beschikken. Dat soort dingen had hij wel vaker gedaan. Zo was (en is) Henk Hofland zo ongeveer de meest voorkomende figuur in Oltmans' *Memoires*, zonder dat hij daar ooit - op zijn Oltmans: *to put it mildly* - erg mee ingenomen was. Willem heeft zich er nooit iets van aangetrokken.

Deel zes van die *Memoires* had Willem opgedragen aan zijn jeugdvriend Wicher de Marees van Swinderen, terwijl die jonkheer ►

► toch uitdrukkelijk had doen weten verschoond te willen blijven van optredens in Oltmans' dagboek-universum. (De jeugdijaren van de dagboekancier uit Bosch en Duin zijn vergeven van dat soort namen en het dagboek is überhaupt doortrokken van een bepaald standsbesef.) Het deel daarna was opgedragen aan Henk Hofland, die als geen ander beseftte dat verzet daartegen slechts het effect zou hebben van wrijven in een vlek.

Uit dat vriendenboek bleek ook dat voor brouilles vaak andere relaties in de plaats kwamen. Zo was Willem hoteldebotel geraakt van Bart Spring in 't Veld, als winnaar van het televisiefuilleton *Big Brother* een beroemdheid uit het begin van deze eeuw. Hij was met hem naar het Irak van Saddam Hoessein gereisd, alwaar ze waren ontvangen door Saddams quasi-charmante uithangbord, minister van Buitenlandse Zaken Tariq Aziz. Bart leverde dus ook een bijdrage aan het liber amicorum. Terwijl Edwin van Wijk, de partner van Willems grote, maar op veel fronten onbereikbaar gebleven idool Peter van de Wouw, dan weer ontbrak. Geruime tijd hadden Peter, Edwin en Willem een soort driemanshuishouding gevoerd, verspreid over diverse plekken op de wereld. Willem had zich daarin niet alleen nogal dominant maar ook vaak vilein-jaloers gedragen. Het moet die laatste eigenschap zijn geweest die Willem had doen besluiten Edwins opstel (tot diens verdriet) te schrappen.

Anders dan Edwin ben ik door de ballotage gekomen met een stukje over onze werkrelatie, voortgekomen uit het gegeven dat ik weliswaar óók een kijkje had op Willem als 'eenmotorige mug' (copyright onze langjarige minister van BZ en Oltmans-tegenstrever Joseph Luns) maar daarnaast, anders dan dat bij veel *Haagse Post* en *HP/De Tijd*-collega's het geval was, toch ook door hem werd geïntrigeerd en geamuseerd. Dat we ook gemeenschappelijke belangstellingen hadden (zeg maar roddel, royalty en buitenlandse zaken van binnenuit) zal ook een rol hebben gespeeld. Net als het gegeven dat Willems verhalen, zo de onderwerpen de redactionele toets al wisten te doorstaan, vaak dermate slecht en slordig (want altijd in zichtbare grote haast en altijd voor een groot deel in het Engels) waren geschreven dat het nog veel gedoe vergde om tot iets publicabels te geraken. Stijlkritiek gleed daarbij overigens van hem af als het spreekwoordelijke water van de eend. Ik kreeg ook niet de indruk dat hij de stukken die na een lange worsteling onder zijn naam verschenen ooit nog herlas. Hij had wel wat anders te doen.

In Willems inleidende woorden noemt hij me een 'betere, zij het wellicht minder bekende' journalist dan W.L. ('Boebie') Brugsma. Want de verhouding tussen Willem en mij zou altijd gebaseerd zijn geweest op 'onderling respect'. Terwijl iemand als Brugsma als hoofdredacteur van *HP* zou hebben rondgebazuind dat Oltmans' engagement met president Soekarno van Indonesië slechts was gestoeld op hun homoseksuele verhouding. Brugsma zou dat verhaal hebben ontleend aan een *chronique scandaleuse* in Oltmans' nadeel die Luns zou hebben doen circuleren. Ik herinner me zo'n soort verhaal ook weleens gehoord te hebben uit de mond van Brugsma, maar heb het toen meer ervaren als een sterk staaltje café-achtige vertelkunst dan als hard nieuwsfeit.

Willem had steeds meer vijanden en steeds minder vrienden, en zo iets wreekt zich bij het genre vriendenboek.

Ik heb de ballotage dus vooral doorstaan (samen met onder meer wijlen VN-interviewster Bibeb en *Elsevier*-hoofdredacteur Arendo Joustra) door een gebrek aan tegenspraak. Want: "Ook Daan stond kritisch tegenover mijn handel en wandel in het verleden en misschien nog. Maar hij ging en gaat niet af op kletsverhalen en verifieert zelf." Daan verifieert niet in de wereld van de grote mensen maar bij mij, bedoelt Willem. Daarmee, ten overvloede, zijn eigen, unieke, Oltmans-centrische wereldbeeld benadrukkend. Maar misschien zijn vriendenboeken daar ook wel voor.

Bij de *Memoires* ligt dat iets anders. De uniciteit schuilt in de megalomanie, die maakt

dat er straks 76 delen van zullen zijn. Daarvan moeten er nog een kleine twintig verschijnen (met de mega-frequentie van zes delen per jaar) om dat project nog voor Willems honderdste geboortedag in 2025 te hebben afgerond. In kwantitatieve zin overvleugelt hij daarmee alle tijdgenoten die het genre dagboek toegedaan zijn, of die nu Frida Vogels, Hans Warren of J.J. Voskuil heten.

En dan is er óók nog dat nog veel en veel omvangrijkere (en onder andere op het gebied van seks explicietere) dagboek, waarvan de latere *Memoires* een soort uittreksel (of index) vormen.

De *Memoires* verschenen sinds 1985 met onregelmatige tussenpozen bij de toen door Wim Hazeu gerunde uitgeverij In den Toren (de eerste vijf delen). Over de volgende meer dan zeventig delen (toch al gauw zo'n 60.000 woorden per boek, op pakweg driehonderd pagina's, in een oplage van zo'n tweehonderd exemplaren) heeft een naar de naam Papieren Tijger luisterend uitgeverijtje in Breda zich ontfermd.

Willem was eerder bij dat uit de krakerswereld voortgekomen clubje beland toen er elders in de meer mainstream-achtige branche steeds minder (of helemaal geen) belangstelling meer aan de dag werd gelegd voor al die door Willem nagestreefde (over) exposure in druk. Zo had een pitch bij Mai Spijkers (uitgeverij Prometheus) niets opgeleverd.

Het lijkt een wat wonderlijk verbond, de samenwerking tussen de standsbewuste Willem en de hardcore-linkse Brabo's van Papieren Tijger. Maar er is ook een ideologische overeenkomst, zoals een gedeelde anti-gouvernementele opstelling. En Willem was met het klimmen der jaren en het aanzwellen van de tegenwind almaar radicaler geworden wat betreft zijn afkeer van 'Den Haag' en 'Washington'. Daarbij koesterde hij in zijn onvermoeibare streven naar ontspanning tussen Oost en West een blinde vlek voor 'Moskou'. De vijandschap die hij voelde voor een president als Reagan (en later de jonge Bush) bleef de oude heren in het Kremlin bespaard.

De jonge Willem was op zijn achtste jaar begonnen met dagboekenieren; de oude Willem zou zo ongeveer tot op zijn laatste dag volharden in zijn notuleerdrijf. Het Guinness Book of Records-achtige resultaat vond nog bij leven van de schepper ervan (zeer tot diens tevredenheid) onderdak in een kluis van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. De berg materiaal zou in Willems optiek 'de graftombe van mijn *mind*' vormen. Maar het is ook een seksuele

boekhouding, waarin Willem, die nogal trots is op zijn mooie, stevige benen en op de omvang van zijn geslachtsorgaan, zich eindeloos vaak doet pijpen: '6 februari 1963, achtste blow-job sinds 1 januari' – het is maar een willekeurig voorbeeldje.

Aanvankelijk namen die ongeveer 1500 kwarto-multoklappers, gevoegd bij zeventig folianten met knipsels, 25 fotoalbums en nog enige meters divers materiaal (en drie struisvoegeleieren) zo'n 76 meter boekenplank in beslag, maar inmiddels is er een fase ingetreden van compactere ordening in dozen.

Ik ben slechts vertrouwd met een fractie uit de tsunami aan woorden die Willem heeft nagelaten. In mijn boekenkast stond niettemin een flinke rij werken uit Willems oeuvre, niet alleen nogal wat dagboeken, maar ook veel daaraan verwante geschriften. Willems werd gedreven door een scheppingsdrang – hij was een blogger avant la lettre – die zijn weerga niet kende. Net als zijn neiging tot namedropping, en als dan je eigen *name* ook weleens ergens wordt gedropt, doe je de publicatie waarin dat gebeurt toch minder gauw naar de papierbak.

Toen mij eind 2017 van de zijde van uitgeverij Papieren Tijger het verzoek bereikte een inleiding te schrijven bij één deel in die reeks van ooit (Deo volente) 76 delen *Memoires*, leek me dat een vererende opdracht, ook al was er sprake van liefdewerk oud papier. (Het honorarium zou bestaan uit twee exemplaren van het boek in kwestie.)

Gaandeweg werd mijn geestdrift getemperd. De belangrijkste bedenking vormde dat ik alleen al bij het peinzen over de mij toegevallen taak een aantal malen lelijk was gestruikeld over mijn eigen, inmiddels uit de boekenkast bevrijde mini-Mount Everest aan oltmansiana. De omslagen waren al lelijk verkleurd. In termen van kwantiteit kan de slordige stapel concurreren met mijn collectie Kim Il-sung- & Kim Jong-il- en Enver Hoxha-geschriften. En die pleeg ik evenmin te beroeren, vooral uit vrees dat er stofwolken uit zouden opdarren. Als ik me er echt toe had weten te zetten, zou mijn inleidinkje hebben gediend voor deel 50 of daaromtrent. Inmiddels is men bij Papieren Tijger alweer vele delen verder. Het verzoek is inmiddels of ik iets voor voorin deel 59 zou willen betekenen.

Misschien klinkt het bovenstaande toch te badinerend en doet het onvoldoende recht aan Oltmans' betekenis. Een rondgang

FOTO HOLLANDE HOOGTE

Uitzending van Buitenhof, waarin presentator Peter van Ingen Oltmans ontvangt, 1995

Willem Oltmans wordt voorgesteld aan koningin Beatrix en prins Claus tijdens het staatsbezoek aan Zuid-Afrika, Johannesburg, 1996

FOTO HOLLANDE HOOGTE

Met Bart Spring in 't Veld, winnaar van *Big Brother*, reisde Oltmans naar het Irak van Saddam Hoessein.

langs de boekenkast leert dat hij een kleine vijftien jaar na zijn dood toch nog opmerkelijk vaak ter sprake is gekomen, of het nu in de herinneringen van oud-minister Ben Bot is, in een dagboek van Mensje van Keulen, of in een Amerikaanse publicatie over de moord op John F. Kennedy.

Bij de University Press of Kansas verscheen nog geen twee jaar geleden *Reporting on the Kennedy Assassination*, een vertaling van Oltmans' boek *Een reportage over de Kennedy-moordenaars*. Hij schreef het in 1977, in een periode dat hij ook in 'officieel' Amerika serieus werd genomen op grond van zijn relatie van een jaar of tien met George de Mohrenschildt, die een nooit helemaal opgehelderde, maar aan de CIA gelinkte, rol zou moeten hebben gespeeld in het leven van schutter Lee Harvey Oswald. Het boek is door Michael A. Rinella – die zijn sporen inzake de JFK-complotkunde al eerder verdiende – van honderden noten voorzien. Voorin staat een bedankje aan Arendo Joustra (in het dagelijks leven hoofdredacteur van *Elsevier*) en diens medebestuurders van de Willem ▶

- ▶ Oltmans Foundation (die verantwoordelijk is voor Oltmans' copyright).

Oltmans' betrokkenheid bij onderzoek naar de moord op JFK was begonnen toen hij in New York in het vliegtuig naar Texas naast Oswalds moeder, Marguerite, was komen zitten. Er had zich een geanimeerd gesprek ontspannen tussen stoel 17E en 17F, hetgeen later zou leiden tot Oltmans' entree tot De Mohrenschildt en de kring rond Oswald. Oltmans' De Mohrenschildt-bemoeningen werden afgesloten met het rolletje waarin hij zijn raadselachtige relatie hoogst persoonlijk verbeeldde in JFK van regisseur Oliver Stone. Ze waren bevriend geraakt in het New York van hun jonge(re) jaren en ook bevriend gebleven.

Willem had zich in 1958 in New York gevestigd, na zijn roeping te hebben gevonden in zijn guerrilla tegen het Nieuw-Guinea-beleid van Joseph Luns. Hij was er een bescheiden appartement gaan bewonen, in Kew Gardens, Queens. Aanvankelijk samen met zijn vrouw Frieda Westerman. Scènes uit dat huwelijk (en allerlei escapades die Willem ten slotte dan toch als een echte homoseksueel bestempelden) vormen *highlights* in de vroege *Memoires*. Net als al die andere relaties, bij voorkeur, lijkt het, met geüniformeerden met een Indisch uiterlijk.

Het hoofdkwartier van de VN op Manhattan vormde Oltmans' uitvalsbasis voor (freelance) journalistiek en (amateur-) diplomatie. Zijn geld verdiende hij met het geven van lezingen, een activiteit die hem kriskras door de hele VS voerde. Bij al die optredens voor de gekste gremia kwamen zijn charme en goedgebektheid, passend bij een heer van stand die er ook nog eens ravissant uitzag, goed van pas. Minder aangenaam was zijn ervaring te worden gedwarsboomd door de vooruitgeschoven pionnen van Luns op de ambassade in Washington. Boycot, broodroof, uitsluiting en isolement van de 'eenmotorige mug' die het had gewaagd het Luns-establishment te tarten, het zou allemaal voorbij komen in wat later 'de zaak-Oltmans' is gaan heten en decennia later zou resulteren in de acht miljoen (gulden) aan reputatieschade die van staatswege werd uitgekeerd aan het altijd zo uitgesproken weerbaar gebleven slachtoffer. Voor de details dienaangaande zij de lezer verwezen naar de recent verschenen (alsook de op het punt van verschijning staande) *Memoires*.

Maar wat weerhield me nu eigenlijk van het schrijven van een voorwoordje bij zo'n deel *Memoires*? Adriaan van Dis had ooit

op de VPRO-televisie een legendarisch geworden aanvaring met Willem gehad. Die nare herinnering zou hem nog steeds weerhouden van het schrijven van zo'n voorwoordje. Wijlen premier Lubbers leek aanvankelijk wel genegen tot zo'n bijdrage, maar had uiteindelijk toch afgehaakt. Zou daarbij hebben meegespeeld dat Willem almaar meer op een *collision course* met het Koninklijk Huis was geraakt?

In mijn geval lag het triviale. Allereerst was er die oltmansiaanse obsessieve overdaad waaraan ik me dreigde te vertellen dan wel overeten. Compleet verdwalen in dit woud van woorden en complotten was een andere mogelijkheid. En dan was er ook nog eens de verslavingsvariant: eenmaal in de ban van het verschijnsel Oltmans viel er moeilijk afscheid van te nemen.

Moest ik me storten op De Hele Oltmans? Dan zou ik me misschien opnieuw moeten zetten aan Willems kennismaking met zijn idool 'Bung' Soekarno in het Rome van de tweede helft van de jaren vijftig. Willems aan bezetenheid grenzende verafgoding – waardoor hij verguisd werd in behoudende kringen – had een sleutelmoment gevormd in die even lange als gevarieerde loopbaan. Die was steeds meer in het teken van de tegendraadsheid komen te staan.

De Telegraaf was een van Oltmans' opdrachtgevers in Italië. De nog tamelijk onervaren (maar daarom nog niet minder ongezeglijke) freelance-reporter was door hoofdredacteur J.J.F. Stokvis al eens herinnerd aan de horigheid van zijn positie. Het waren geen jaren waarin tegenspraak in de journalistiek erg courant was. Als

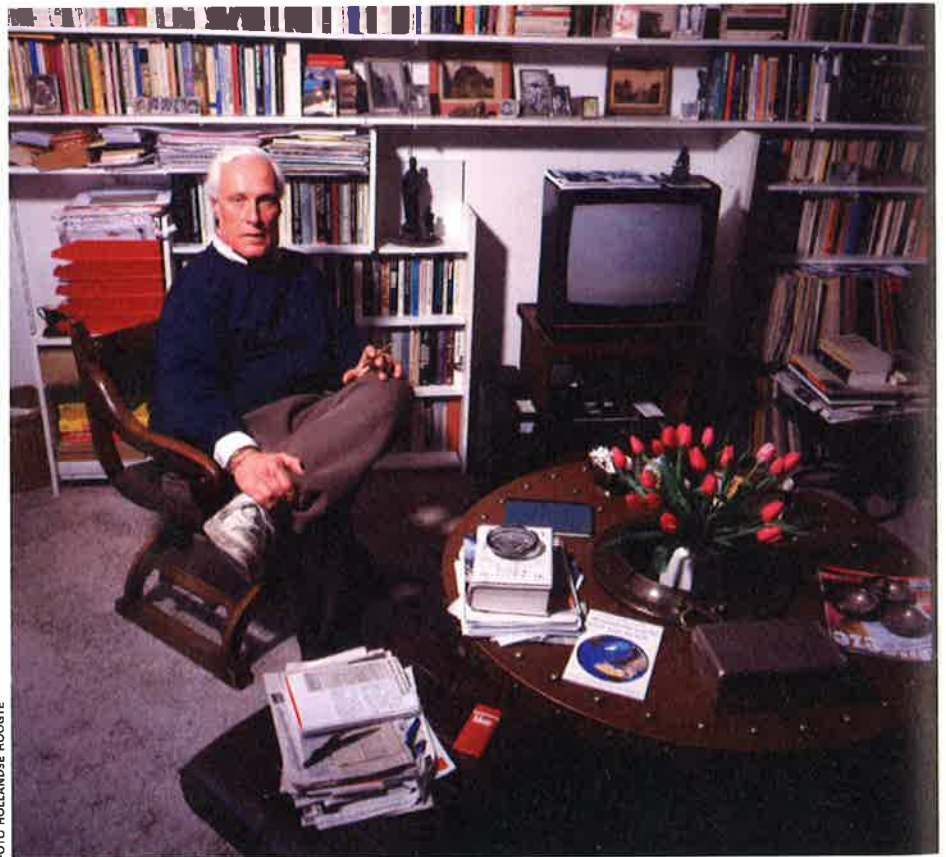

FOTO HOLLANDE HOOGTE

Oltmans thuis, begin 2000

FOTO HOLLANDE HOOGTE

Oltmans met vriend Peter van de Wouw in Parijs, 2004

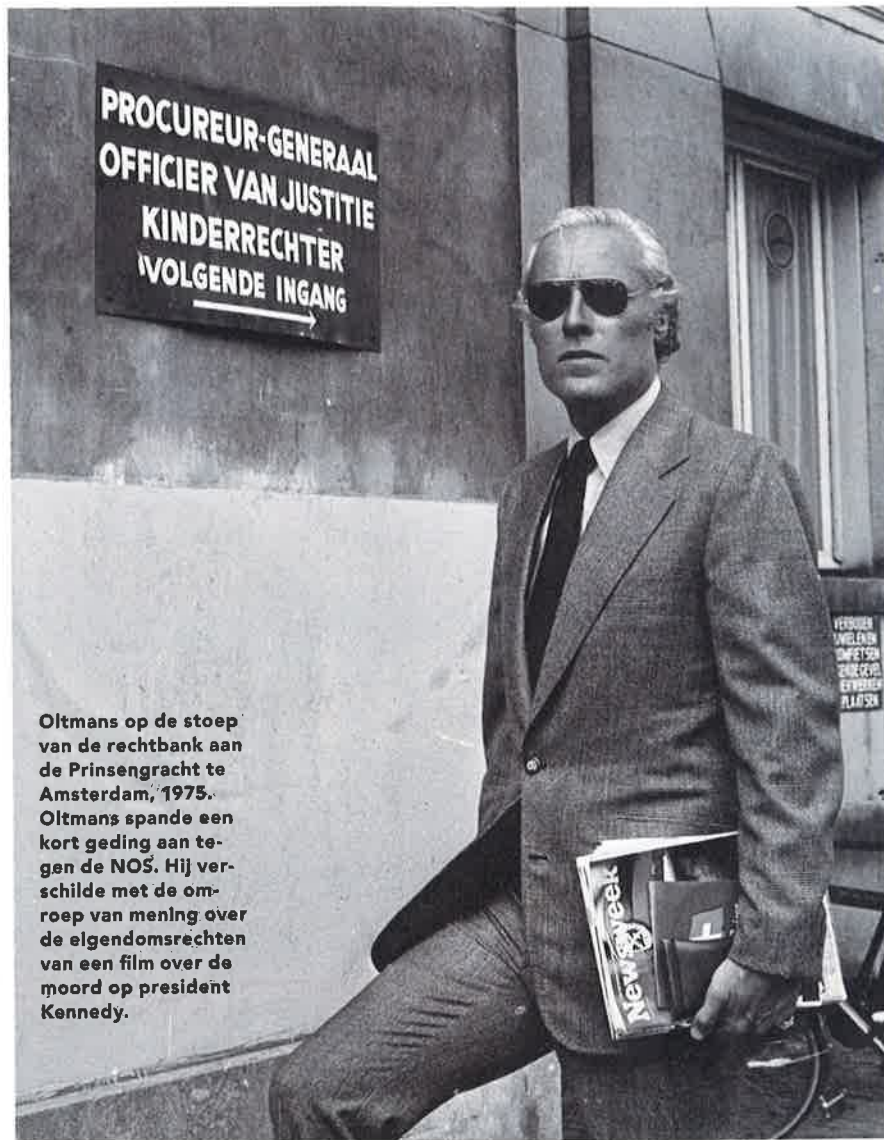
courantier van de oude stempel had Stokvis zijn stringer in Italië in 1956 al eens schriftelijk doen weten: "Ik ken u eigenlijk niet, maar eerlijk gezegd geloof ik dat u een rare snippenschieter bent." En nu had deze snippenschieter het dus bestaan, hoewel het hem in een telegram uitdrukkelijk was verboden, toch een interview met Soekarno te maken. Soekarno, nota bene met wie ons land onder regie van Joseph Luns zo ongeveer op voet van oorlog verkeerde inzake de door Indonesië geëiste overdracht van een van onze laatste koloniale restjes, Nieuw-Guinea. Oltmans zou het hem toen opgeplakte epitheton van 'landverrader' nooit meer helemaal kwijtraken.

Zijn stigmatisering onderging nieuwe impulsen naarmate zijn strijd met Luns (en vice versa) zich door de jaren heen verhardde. En zelfs toen Luns het Nederlandse departement van BZ na lange jaren had verruild voor de functie van secretaris-generaal bij de NAVO, zou het ongenoegen over en weer eerder aanzwellen dan afnemen. Het groeide uit tot een soort *chronique scandaleuse* op de voorpagina van *De Telegraaf*, de krant waarmee het allemaal ooit begonnen was.

Toen Oltmans op 12 januari 1972 te zinnen huize een feestje gaf waarop ook drie Russische diplomaten aanwezig waren, ontstond er een rel waarbij niet alleen de vriendschap tussen Oltmans en Hofland sneuvelde, maar er ook een eind kwam aan Hoflands (mede)hoofdredacteurschap van *NRC Handelsblad*.

Mocht de vriendschap tussen Oltmans en Hofland hiermee tot een explosief eind gekomen, Hofland bleef een referentiepunt in Oltmans' geschriften, die daarvan bepaald niet slechter werden. De ene keer ging het over Henks optreden in *Zomergasten*, de volgende keer over de door Willem gevoelde noodzaak Henks foto uit Willems topvijf van in een zilveren lijstje vervatte gefotografeerden te vervangen door een afbeelding van Richard Gere.

De foto (met opdracht) van Soekarno is nooit voor vervanging in aanmerking gekomen. Voor zover ik weet geldt dat ook voor de afbeelding van Willems grote liefde Peter van de Wouw. En lange tijd voor die van mejuffrouw Gertrude Bühring Boekhoudt, de lerares Duits aan de Baarnse middelbare school, die behalve aan Willem tien jaar later ook onderwijs had gegeven aan prinses Beatrix. Oltmans meende met die met Beatrix gedeelde connectie tot zeer dicht bij de kroon te zijn doorgedrongen. Dermate dicht dat hij door het doorsturen van kopieën van zijn briefwisseling

Oltmans op de stoep van de rechtbank aan de Prinsengracht te Amsterdam, 1975. Oltmans spande een kort geding aan tegen de NOS. Hij verschilde met de omroep van mening over de eigendomsrechten van een film over de moord op president Kennedy.

De uniciteit van Oltmans' Memoires schuilt in de megalomanie, die maakt dat er straks 76 delen van zullen zijn.

met de hoogbejaarde lerares dacht op een gegeven moment druk te kunnen zetten op het vorstenhuis. Want dat zou kunnen bijdragen aan een oplossing voor het almaar precairdere parket waarin hij was komen te verkeren.

Voor een rol als royalty-intimus zijn overigens, ook voor een welwillende waarnemer als ondergetekende, niet veel aanwijzingen voorhanden. Als Willems zeer toegenegen correspondentievriendin moest mejuffrouw Bühring Boekhoudt niets hebben van die suggestie. Hun relatie bekoelde aanmerkelijk nadat Willem in een interview met VN's Bibeb zijn via de oude lerares lopende *royalty*-relaties weer eens in de strijd had geworpen. Notitie uit de zomer van 1973: "Ik heb besloten het portretje van mejuffrouw Bühring Boekhoudt naar de slaapkamer te verhuizen. Peter zei ook al: Je houdt niemand over."

Het zou een adequate voorspelling blijken. De historicus prof. dr. Hermann von der

► Dunk (1928-2018) had eind jaren tachtig een tamelijk welwillende recensie in *NRC Handelsblad* geschreven over de eerste delen van de *Memoires*. Geen wonder dat hem door Papieren Tijger ook een keer om een inleiding werd verzocht toen de reeks zo ongeveer halverwege was, een jaar of drie geleden, bij deel 36 om precies te zijn. Hij kwam terug op die *NRC Handelsblad*-recensie en memoreerde dat Oltmans zelf geen aanstoot had genomen aan zijn milde kritiek inzake 'het gebrek aan selectie en de vormeloze opsomming, waardoor het te veel rauwkost bleef'. Hij had laten weten totaál onverschillig te staan tegenover wat er van zijn unieke dagboek werd gevonden: "Ik stoomwals onverbiddelijk door." Voorts had Von der Dunk een woedend kaartje bereikt van de hand van Jan Blokker. De *Volkscrant*-columnist had zich verslikt in het gegeven dat iemand van het allooí-Oltmans überhaupt recensiewaardig was bevonden.

Maar, zo merkt Von der Dunk zijn positie al in de eerste zinnen van zijn inleiding: "Willem Oltmans was een figuur en journalist sui generis – enig in zijn soort. Even uniek zijn ook zijn memoires. Hijzelf was trouwens de eerste die dat vond, maar daarom nog niet ten onrechte."

Vervolgens gaat hij in op het verschil tussen memoires en een geredigeerd dagboek.

"Echte memoires berusten op oordeel en kennis achteraf, op selectie en een poging tot vormgeving en greep op het eigen leven. Dan is er sprake van een autobiografie. Oltmans' memoires zijn dat niet. Oltmans zoekt die greep op zijn leven almaar in een nauwgezette en zo volledig mogelijke opsomming van zijn belevenissen en gemoedsopwellingen, ook de meest intieme. Hij doet dat zonder enige bekommernis om vorm of stijl of literaire ambitie, die altijd iets scheppen maar tevens transformeren en iets toevoegen en soms vervalsen.

"Een mammoetonderneming als deze is, praktisch gezien, enkel voorstelbaar als hij dagelijks in een razend tempo alles moet hebben neergepend, zonder scrupules, spontaan zoals het opkwam en zoals ook zijn brieven waren. In alle tot nu toe verschenen delen krijgt de lezer een eendeloze film van momentopnames, volledig verknipt maar vers uit de emotionele oven die Oltmans was: politiek, journalistiek, roddel, ontmoetingen, excerpten van wat hij net las, voortdurend jongens, onbenullige wisselwasjes... alles *hotsch-potsch* achter elkaar, precies zoals de dag het gaf, zeker de zijne. (-) De naakte werkelijkheid kent geen bijzaken en is een rommeltje. Toch bleef ik quasi-gebiologeerd lezen. Waarom? Misschien daarom!"

Bij *Papieren Tijger* zijn Paul de Ridder en Sjors Hoevenaars vrijwel fulltime bezig met wat ook voor hen een soort van levenswerk geworden lijkt. En het karwei wordt nog groter als ze niet meer over Willems *Memoires*-manuscripten kunnen beschikken en zelf met de selectie uit diens dagboek zijn belast. En dan is er dat moordende tempo van zes afleveringen per jaar. Hoewel overtuigd van het historische belang van hun missie staan ze er niet onkritisch tegenover. Zo constateert De Ridder 'dat het grote manco wordt gevormd door Willems gebrek aan reflectie' en zegt Hoevenaars, die erbij was op de avond van Oltmans sterven, dat hij 'hem gelukkig niet lang genoeg heeft gekend om een hekel aan hem te krijgen'. En ze hebben er alle begrip voor dat het voor de lezer allemaal

Oltmans stond totaal onverschillig tegenover kritiek op zijn dagboek. 'Ik stoomwals onverbiddelijk door.'

niet meer bij te houden valt. Maar te veel is het niet, vinden zij, en het kan ook niet anders, omdat de uitgave van de *Memoires* in Oltmans' testament bepaald is.

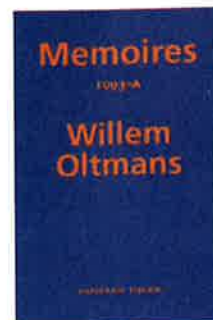
De eerste jaren na Willems dood waren niet eenvoudig, omdat er een nogal gecompliceerde belangenstrijd ontstond tussen enerzijds Peter van de Wouw (en daarmee ook Edwin van Wijk) en anderzijds de Stichting Willem Oltmans. Die laatste was belast met de voltooiing van Willems levenswerk, waartoe een contract met Papieren Tijger was afgesloten; het restant van de erfenis zou naar Peter gaan. Hoe marginaler de *Memoires*, des te meer Peter, die inmiddels is overleden, zou overhouden. Hij was al rijkelijk bedacht geweest met het nodige onroerend goed aan de gracht. En

hij was al beloond voor allerlei werkzaamheden, het schrijven van een enkel voorwoord en voor het uitgeven van een selectie uit dertienduizend Oltmans-brieven, hetgeen er dus nooit van is gekomen. En dat wrong, net als de ontdekking dat er vlak na Willems dood op grond van vermeende pijnlijkheid teksten waren verdonkere maand, die overigens voor een deel weer boven water zijn gekomen.

Als secretaris van de Oltmans-stichting is Elsevier-hoofdredacteur Arendo Joustra alweer lang betrokken bij het project. Als non-fictieverslaafde is hij verslingerd aan de *Memoires*. Hij vindt ze niet alleen interessant op grond van alle toegang tot hoofdrolspelers op het wereldtoneel die de kosmopoliet Oltmans zich toch maar mooi heeft weten te verwerven, maar ook vaak boeiend en amusant als 'tijdmachine'. Hoewel hij zelf politiek gezien anders in het leven staat, gelooft hij wel degelijk in 'allerlei relevante inzichten', ongeveer zoals de historicus Von der Dunk het project in zijn voorwoord bij deel 36 duidde. Het is voor hem een uitgemaakte zaak dat Oltmans' reputatie als querulant en ongeleid projectiel nogal eens het zicht heeft belemmerd op het gelijk wat hij wel degelijk óók heeft gehad.

Toegegeven, het is qua ruimtebeslag in de boekenkast misschien wat veel. Al heeft hij dan weer het geluk de boekenberg deels naar het Permuseum te kunnen doorsluizen. Hij meent, evenals De Ridder van Papieren Tijger, dat er meer te zeggen is ter verklaring van Willems seksleven. Hij zou het ook niet raar vinden als er – bij alle overdaad aan bestaand papier – nog eens een echte biografie zou komen.

Ten slotte nog een tip: vrijwel alles van Oltmans valt ook digitaal te doorzoeken via de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL). Volgens Joustra is de belangstelling sindsdien alleen maar toegenomen. Het wordt nog dringen daar, in 2025, op dat Oltmans-symposium ter gelegenheid van zijn honderdste geboortedag. /

Willem Oltmans
Memoires 1993-A
Papieren Tijger
€25
Verschijnt in april